

ЭКСКУРСІЯ “Апрацоўка лёну і ткацтва”

1 экскурсавод

Калі зацвітае лён, поле стаіць блакітнае-блакітнае, нібы неба. А як жа з яго атрымліваецца тканіна на кашульку? Усе працэсы, звязаныя з апрацоўкай сыравіны і падрыхтоўкай яе да ткання, выконваліся ўручную – звычайна гэта была жаночая работа. Вельмі важнай культурай для беларусаў быў лён. На тэрыторыі Беларусі лён быў вядомы, па дадзеных археалогіі, у другім стагоддзі да нашай эры. У канцы 19 – пачатку 20 стагоддзя лён быў распаўсюджаны па ўсёй тэрыторыі Беларусі. Вырошчвалі лён у кожнай сялянскай гаспадарцы.

2 экскурсавод

Для пасева льна выбіралі пэўныя дні тыдня. Лічылася, што лепей за усё сеяць лён у пятніцу або суботу. Рвалі лён у другой палове жніўня. Затым вязалі ў снопкі і ставілі для прасушкі ў “бабкі”. Для абівання льняных галовак карысталіся **пранікам (паказвае)**. Для змякчэння трасцы лён расцілалі на лузе або пожні звычайна ў канцы жніўня, у час вялікіх рос. Пры даждлівым надвор’і саломка вылежвала 3-4 тыдні, пры сухім – 5-6. У некаторых раёнах яе вымочвалі (часам спачатку вымочвалі, а потым расцілалі). Валокны з мачанца лепш выбельваліся і былі больш моцнымі. Гатовую трасцу звязвалі ў кулі, сушылі ў ёўні, на печы і інш.

1 экскурсавод

Ільняная тканіна ішла на вопратку, з ільна ткалі розныя патрэбныя рэчы. Але, каб лён ператварыўся ў гэтыя рэчы, трэба было шмат папрацаваць з ім. Усе працэсы, звязаныя з апрацоўкай ільняной сыравіны і падрыхтоўкай яе да ткання, выконваліся ўручную – звычайна гэта была жаночая работа. У кастрычніку льняное валакно трэба было ачысціць ад кастрыцы. Ці не таму і месяц так называецца – кастрычнік.

2 экскурсавод

Далей лён клалі ў церніцу, або **мялку** - прыладу для мяцця льняной ці канаплянай трасцы. Каб канчаткова ачысціць лён ад кастрыцы, яго трэба было трапаць **траплом (паказвае)**, а затым часаць вось на такім **грэбнем (паказвае)**. У выніку атрымлівалі **кудзелю (паказвае)** ці кужаль у залежнасці ад якасці. У лістападзе пачыналі прасці, пралі на працягу ўсяго тыдня за выключэннем святочных дзён і нядзелі. Беларускія жанчыны і дзяўчаты пралі і **верацяном (паказвае)** і на **калаўроце (паказвае)**.

1 экскурсавод

У хаце яго шанавалі –
Быў рэччу патрэбнай такой.

Як многа на ім перапралі
Кудзелі і воўны сівой.
Паціху круцілася кола,
І нітка плыла і плыла.
Яго вуркатаннем вясёлым
Напоўнена хата была...

2 экскурсавод

Некалькі жанчын збіраліся ў адной хаце, каб сукаць і прасці. Гэтай работай займаліся ў Піліпаўскі пост (з 28 лістапада па 6 студзеня). Гаварылі так: *“Піліпаўскія ночкі надзенуць сарочки”*. Чым лепшай была прадуха, тым танчэйшай у яе атрымоўвалася пражы.

1 экскурсавод

Пасля таго, як кудзеля была спрадзена, яе адбельвалі. У працэсе адбельвання **маткі** пражы вымочвалі ў шчолаку, паласкалі і развешвалі на сонцы. Часам пражу фарбавалі. Асноўнай сыравінай для фарбавання ў хатніх умовах служылі натуральныя фарбавальнікі: адвары або настоі лісця, кары дрэў, сцяблоў, кветак, каранёў траў. У выніку змешвання розных кампанентаў атрымлівалі патрэбны колер.

2 экскурсавод

А потым пачыналі ткаць на кроснах. У сакавіку, калі дзень павялічваўся, у хату прыносілі ставы і ўвесь панарад: **ніты, бёрды, набіліцы (паказвае)** і інш. У наладцы красён і ткацтва звычайна ўдзельнічалі 2 – 3 жанчыны.

1 экскурсавод

У нас пакуль няма кросен, але ёсць дэталі гэтага станка-**бёрды, ніты, чаўнок (паказвае)**. На кроснах ткалі. Вось гэтыя **посцілка, абрус, ручнік (паказвае)** сатканы на кроснах. Палатно вымочвалі, выбівалі пранікам на рэчцы, паласкалі, а затым расціралі на роснай траве (прадвеснем на снезе) для бялення пад сонечнымі промнямі.

2 экскурсавод

У залежнасці ад валакна і майстэрства ткачыхі палатно атрымлівалася рознай якасці. Самае грубае ішло на мяхі, іншыя гаспадарчыя патрэбы, тонкае – на адзенне, ручнікі і г.д. Паглядзіце, якія цудоўныя рэчы можна зрабіць на кроснах. Абрусы, ручнікі, спадніцы, фартухі.

1 экскурсавод

Паглядзіце, якая спадніца, які фартух. Уявіце, якой прыгожай жанчына была ў гэтай вопратцы на сенажаці ў час жніва. У ёй было яшчэ і ўтульна. Таму што яна выраблена з натуральнага валакна — ільну. Нягледзячы на цяжкія ўмовы жыцця (не было электрычнасці, тэхнікі для апрацоўкі зямлі, адсутнічалі сродкі сувязі), нашы продкі ўмелі ўпрыгожыць свой побыт, умелі весяліцца і адпачываць.

2 экскурсавод

На развітанне пажадаем:

Будзьце здаровы,
Як рыжыкі баровы.
Майце торбу грошай,
Жывіце ў раскошы.
Прыемнага лета!
Здароўя пры гэтым.
І восені яснай,
І долечкі шчаснай.
Дружна жывіце,
Край свой любіце!

СЛОЎНІК

Грэбень - прылада для часання валакна.

Пранік – пляскаты драўляны брусок з ручкай, якім абівалі лён.

Сукала – прылада для накручвання пражы на цэўку.

Трапло – тонкая дошчачка лапатападобнай формы для ачышчэння валакна ад кастрыцы.

Цэўка – драўляная палачка з утаўшчэннямі на канцах.

Чаўнок - прылада для прапускання нітак, якія накручвалі на цэўку.

Самапрадка - прылада для механізаванага прадзення льну і воўны ў хатніх умовах. Прылада для ручнога прадзення льну, воўны, пянькі. У старажытныя часы для гэтага служыла драўляная крыху заостраная палачка даўжынёй 20—30 см з заостраным верхам, патоўшчаным нізам, на які для павелічэння вагі надзявалі прасліца, і вострай пяткай. Яго выстругвалі нажом або выточвалі з бярозы, ясеню, грушы і інш. На вытачаных прыстасаваннях дзеля зручнасці і як аздабленне наразалі кольца-паглыбленні.

Прасніца (з кудзеляй) - драўляная прылада для прадзення воўны, льняной і пяньковай кудзелі.

Верацяно - прылада для ручнога прадзення льну, воўны, пянькі. У старажытныя часы для гэтага служыла драўляная, крыху заостраная палачка даўжынёй 20-30 см з заостраным верхам, патоўшчаным нізам, на які для павелічэння вагі надзявалі прасліца, і вострай пяткай. Яго выстругвалі нажом або выточвалі з бярозы, ясеню, грушы.

Качалкі – прыстасаванні для разглажвання тканых вырабаў (бялізны, адзення). Накручаны на качалку выраб раскочвалі валком. Валок - прамы ці выгнуты драўляны брусок з нарэзанымі ўпоперак зубцамі знізу і з ручкай.